

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

Stanisław Piekarski

Joanna Zagdańska

**Ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe urzędników
państwowych, policji i studentów
w II Rzeczypospolitej**

(Budowane i utrzymywane w systemie dobrowolnych opodatkowań)

Warszawa 2018

Komitety Redakcyjny

Przewodnicząca	Monika Guszkowska
Członkowie	Jan Gajewski
	Piotr Majdak
	Michał Lenartowicz
	Natalia Morgulec-Adamowicz

Recenzenci: prof. zw. dr hab. Czesław Grzelak
dr hab. Marian Kowalewski

Studia i Monografie nr 155

PUBLIKACJA ELEKTRONICZNA

ISBN 978-83-61830-94-8

@ Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Przedruk i reprodukcja w jakiegokolwiek postaci całości lub części książki
bez pisemnej zgody wydawcy są zabronione.

Redakcja i korekta techniczna – Joanna Kłyszejko

Projekt okładki – Waldemar Dorcz

Format A-4

Warszawa 2018

Wydanie I

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Rozdział I. Ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe urzędników skarbowych i Banku Polskiego	9
1. Domy Wypoczynkowe Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Krynicy i Worochcie	9
2. Dom Wypoczynkowy „Gorgany” Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej w Jamnej	15
3. Dom Wypoczynkowy Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych w Łaskarzewie	19
4. Dom Zdrowia Stowarzyszenia Pracowników Banku Polskiego w Zakopanem	26
Rozdział II. Ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe Związku Zawodowego Pracowników Poczty, Telegrafu i Telefonów	32
1. Sanatorium w Zakopanem	32
2. Dom wypoczynkowy w Krynicy	38
3. Ośrodek wypoczynkowy w Świdrze pod Warszawą	40
4. Dom wypoczynkowy Towarzystwa Czynnej Pomocy Pracowników Poczty, Telegrafu i Telefonów RP w Hrebenowie	41
Rozdział III. Ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe Stowarzyszenia Urzędników Państwowych	43
1. Charakterystyka podejmowanych działań	43
2. Sanatorium Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Zakopanem	45
3. Dom Wypoczynkowy Stowarzyszenia Urzędników Państwowych RP Uniejowie (1929–1935)	51
4. Dom Zdrowia S.U.P.R.P. w Druskiennikach (1929–1933)	51
5. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą (1930–1939)	53
6. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Lanckoronie koło Kalwarii (1930–1931)	54
7. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Ustroniu nad Wisłą (1930–1931)	55
8. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Kosowie Huculskim (1930–1935)	55
9. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Ciechocinku (1932–1939)	57
10. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Burbliszkach na Wileńszczyźnie (1932–1939)	58
11. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Krynicy (1935–1939)	59
12. Pensjonat Stowarzyszenia Urzędników Państwowych w Dąbrowie Leśnej koło Warszawy (1937–1939)	60
13. Schronisko Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Zakopanem, dzierżawione przez Stowarzyszenie Urzędników Państwowych	63
14. Dom Wypoczynkowy „Rodziny Urzędniczej” w Druskiennikach	64
Rozdział IV. Domy zdrowia i ośrodki wypoczynkowe Policji Państwowej	66
1. Stowarzyszenie „Policyjny Dom Zdrowia” (1924–1939)	66
2. Dom Zdrowia Policji Państwowej w Busku Zdroju	79
3. Dom Zdrowia Policji Państwowej w Druskiennikach	85

4. Dom Zdrowia Policji Państwowej w Otwocku	88
5. Policyjny Dom Zdrowia w Zakopanem	93
6. Dom Zdrowia Policji Państwowej w Tatarowie	97
7. Sezonowe Domy Wypoczynkowe Policji Państwowej w Krynicy i Truskawcu	101
Rozdział V. Domy zdrowotno-wypoczynkowe Policji Województwa Śląskiego i komend wojewódzkich Policji Państwowej	103
1. Dom Zdrowia Policji Województwa Śląskiego „Ślązaczka” w Zakopanem	104
2. Dom Zdrowia Policji Województwa Śląskiego w Nierodzimiu	111
3. Dom Wypoczynkowy Policji Państwowej Województwa Krakowskiego w Bystrej	117
4. Dom Wypoczynkowy Policji Państwowej Województwa Krakowskiego w Piwnicznej	119
5. Dom Wypoczynkowy Policji Państwowej Województwa Łódzkiego w Rychinkach	120
6. Dom Wypoczynkowy Policji Państwowej Województwa Tarnopolskiego w Michalczu	121
Rozdział VI. Ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe środowisk akademickich	122
1. Dom Zdrowia Stowarzyszenia „Bratniej Pomocy” w Zakopanem	122
2. Uczelniane ośrodki kolonijne i Akademicki Dom Zdrowia w Zakopanem	128
3. Dom Zdrowia Polskiej Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie” w Zakopanem	139
4. Dom Zdrowia Akademików Lwowskich w Mikuliczynie	149
5. Dom Zdrowia Akademika Żydowskiego w Worochcie	156
Rozdział VII. Losy ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych urzędników państwowych, policji i studentów po II wojnie światowej	161
1. Stan wykorzystania obiektów usytuowanych na terytorium Polski	161
2. Stan wykorzystania obiektów usytuowanych poza granicami współczesnej Polski	175
Zakończenie	179
Bibliografia	183
Wykaz skrótów	187
Wykaz tabel	188
Wykaz fotografii	188

WSTĘP

Jednym z najbardziej fascynujących okresów historii Rzeczypospolitej jest dwudziestolecie międzywojenne. Z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku wszystko należało budować od początku. Wśród wielu zadań do wykonania, było uzyskanie poprawy stanu zdrowotności narodu polskiego. Lata zaborów, a przede wszystkim czas trwania I wojny światowej, spowodowały w tym zakresie ogromne spustoszenie. Wielkim problemem społecznym okazały się choroby płuc i na ogół towarzyszące im schorzenia reumatyczne. Sytuacja wymagała zdecydowanych działań organizacyjnych i ogromnych nakładów finansowych, nie tylko na bezpośrednie leczenie chorób, ale i na profilaktykę zdrowotną. Tymczasem rząd polski – ze względu na szczupłość budżetu – miał bardzo ograniczone możliwości tworzenia infrastruktury leczniczo-wypoczynkowej, w postaci szpitali, sanatoriów czy domów zdrowia. Poszukiwano zatem rozwiązań, które umożliwiłyby przeniesienie kosztów organizowania i utrzymywania tego typu ośrodków, bezpośrednio na zainteresowane środowiska zawodowe. Bardzo szybko uznano, że najprostszą metodą rozwiązania tego typu problemów będzie zachęcanie Polaków posiadających stałe dochody do dobrowolnych opodatkowań, w ramach wszelkiego rodzaju „inwestycyjnych” towarzystw, stowarzyszeń i fundacji. Rosły więc oczekiwania w odniesieniu do różnych grup zawodowych, które w drodze dobrowolnych opodatkowań mogły wspierać proces realizacji najbardziej potrzebnych w tym zakresie inwestycji.

Na początku lat 20. XX wieku było już powszechnie wiadomo, że tego typu placówki i ośrodki będą w dużej mierze wznoszone i prowadzone w oparciu o system bezpośredniej pomocy obywateli polskich. Miał to być dobrowolny, znaczący ruch społeczny, w którym ważną rolę pełnić miały akcenty patriotyczno-narodowe.

Pierwszym środowiskiem zawodowym, które pięknie wsparło w tym zakresie rząd polski byli nauczyciele, którzy w drodze dobrowolnych opodatkowań (1% od poborów) w roku 1922 rozpoczęli akcję zbierania środków finansowych na budowę „swoich” sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych. Pod pojęciem sanatorium należy rozumieć zakład lecznictwa uzdrowiskowego wykorzystujący walory rekreacyjne, przyrodnicze i naturalne, takie jak: wody mineralne, wody termalne, borowina, ozon, radon, sole mineralne oraz inne czynniki biofizyczne środowiska wywierające korzystny wpływ na organizm człowieka¹. Ośrodek wypoczynkowy to obiekt (lub zespół obiektów) przeznaczony do okresowego pobytu ludzi wyposażony zgodnie z potrzebami wypoczynku i rekreacji². Między sanatorium a domem wypoczynkowym należy ulokować dom zdrowia, który z jednej strony miał posiadać warunki do aktywnego wypoczynku, a z drugiej strony sprzyjać bezpośrednim działaniom na rzecz poprawy zdrowia pensjonariuszy.

To, że nauczyciele polscy byli pionierami społecznej walki o zdrowie i wypoczynek obywateli, w okresie międzywojennym wydawało się czymś zupełnie naturalnym. To od nich oczekiwano szerzenia nowoczesnej oświaty szkolnej i pozaszkolnej, gdzie zdrowie, rekreacja i wypoczynek zajmowały poczesne miejsca³.

Śladem środowiska nauczycielskiego poszły inne grupy zawodowe. Wśród nich byli kolejarze, urzędnicy państwowi, skarbowcy, bankowcy, pocztowcy, telegrafici, pracownicy komunikacji, policjanci i wojskowi. W systemie powszechnego ofiarodawstwa społeczeństwa polskiego budowano też ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe dla środowisk akademickich. To był wielki ruch społeczny, który przyniósł nadszpiewanie dobre efekty.

Państwo na ile mogło starało się wspierać podejmowane inicjatywy inwestycyjne. W pierwszej kolejności wymieniać trzeba udzielanie „budowniczym” nisko oprocentowanych kredytów w bankach polskich, a niekiedy nawet symbolicznych subwencji. Ogromne znaczenie miało też rozporządzenia Rady Ministrów z 4 sierpnia 1926 roku o państwowej pomocy lekarskiej dla funkcjonariuszy państwowych⁴. Przeciętnie państwo – za pośrednictwem Departamentu Zdrowia Ministerstwa Opieki Społecznej – mogło dopłacać 70–75% do leczenia każdego pacjenta, przebywającego w „środowi-

¹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Sanatorium>.

² https://www.proz.com/kudoz/polish_to.../1465826-ośrodki_wypoczynkowy.html.

³ *Wczoraj i dziś Stowarzyszenia Narodowo-Chrześcijańskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych*, Poznań 1937, s. 3–4.

⁴ Dz.U. z 1926 r., nr 95, poz. 555.

skowym” sanatorium lub domu zdrowia. Warunkiem było wystawienie osobie chorej przez lekarza powiatowego odpowiedniego skierowania oraz posiadanie wymaganej obsady lekarskiej i wyposażenia medycznego przez zgłoszoną placówkę, świadczącą usługi klimatyczno-lecznicze.

Problematyka budowania i utrzymywania w systemie dobrowolnych opodatkowań ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych II Rzeczypospolitej – choć tak ważna z historycznego i poznawczego punktu widzenia – nie została dotychczas w naszym kraju podjęta. Do dnia dzisiejszego nie ukazało się na ten temat żadne opracowanie naukowe, czy chociażby popularno naukowe, przybliżające ten problem w ujęciu ogólnopolskim. Wzmianki o podjętym przez autorów niniejszego opracowania zjawisku – spotykane we współczesnych wydawnictwach czy artykułach publicystycznych – mają charakter wybiórczy i przyczynkarski.

Tymczasem badanie okoliczności powstawania tego typu placówek, ustalanie form i rodzajów prowadzonej przez nich działalności statutowej, jak również określanie ich roli w profilaktyce zdrowotnej i w polityce turystycznej państwa, wydaje się zajęciem nie tylko ekscytującym, ale i społecznie bardzo pożądanym.

Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie problematyki budowania, a następnie utrzymywania w systemie dobrowolnych opodatkowań sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych wybranych grup zawodowych II Rzeczypospolitej. Wśród nich uwzględniono: urzędników skarbowych, bankowców, pocztowców, telegrafistów i policjantów. Sporo miejsca poświęcono też ośrodkom polskich studentów. W opracowaniu pominięta została problematyka budowy ośrodków wypoczynkowych w środowisku wojskowym, bowiem w 2017 roku współautorka niniejszego opracowania poświęciła jej oddzielną książkę⁵. Nie uwzględniono też sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych nauczycieli oraz kolejarzy. Ze względu na obszerność zagadnienia, tym dwóm grupom zawodowym autorzy zamierzają poświęcić swoją kolejną monografię. Naturalnie, były też w Polsce inne grupy urzędników, takie chociażby jak pracownicy Kas Chorych, czy służby więziennej. Nie budowały one jednak „środowiskowych” ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych.

Najważniejszym dokumentem regulującym status prawny urzędników polskich w okresie międzywojnia była ustawa z 17 lutego 1922 roku, wprowadzona w życie 1 kwietnia 1922 roku⁶. Obowiązywała ona do końca II Rzeczypospolitej Polskiej. Dotyczyła wszystkich pracowników zatrudnionych w administracji państwowej. Ustawa nie obejmowała nauczycieli zatrudnionych w szkolnictwie państwowym, pracowników przedsiębiorstw państwowych (np. Polskich Kolei Państwowych), wojska, policji, wymiaru sprawiedliwości i samorządowców⁷. Korpus funkcjonariuszy państwowej służby cywilnej dzielił się na dwie kategorie: urzędników i niższych funkcjonariuszy państwowych. Sytuacja formalnoprawna obu grup nie różniła się znacząco. Podstawa nawiązanie stosunku służbowego w obu przypadkach było mianowanie. Rozróżniano mianowanie „na stałe” i mianowanie „do odwołania”⁸. We współczesnym rozumieniu przepisów w pierwszym przypadku chodziło o zajmowanie etatu na czas nieokreślony, w drugim na czas określony.

Posiadanie statusu urzędnika „państwowego” zapewniało określony komfort materialnej egzystencji, a to z kolei umożliwiało dobrowolne przekazywanie środków finansowych na cele społeczne. W tym czasie istniał, np. nigdzie prawnie niezapisany etos udzielania pomocy bezrobotnym, przez osoby zajmujące stanowiska państwowe. W praktyce życia społecznego rozumienie statusu „urzędnika państwowego” postrzegano bardzo niestandardowo, o czym świadczyć może chociażby fakt, że do ogólnopolskiego Stowarzyszenia Urzędników Państwowych, oprócz pracowników administracji rządowej, należeli także wojskowi, policjanci, sędziowie itp.

W niniejszym opracowaniu podjęto prace zmierzające do:

1. Ustalenia zakresu, rodzajów, form, intensywności i efektywności działalności rozpatrywanych ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych oraz zarysowanie ich znaczenia życiu różnych grup zawodowych i członków ich rodzin.
2. Określenia czynników determinujących tworzenie modeli organizacyjno-funkcjonalnych sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych budowanych i utrzymywanych w systemie dobrowolnych opodatkowań.

⁵ J. Zagdańska, *Wojskowe domy wypoczynkowe II Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2017.

⁶ Dz.U. z 1922 r., nr 21, poz. 164 z późn. zm.

⁷ W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007, s. 372–373.

⁸ A. Dubowik, Ł. Pisarczyk, *Prawo urzędnicze*, Warszawa 2011, s. 53.

Główne problemy badawcze sprowadzały się do szukania odpowiedzi na następujące pytania:

1. W jakich okolicznościach społeczno-politycznych i administracyjno-służbowych w poszczególnych środowiskach zawodowych podejmowano inicjatywy budowy ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych?
2. Jakie czynniki formalne i nieformalne determinowały rozwój ilościowy i jakościowy „środowiskowych” sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych w okresie II RP?
3. Jakie korelacje zachodziły między rodzajami ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych, ich rozwiązaniami organizacyjno-funkcjonalnymi, a możliwościami realizacji różnych rodzajów i form działalności prozdrowotnej i turystyczno-rekreacyjnej?
4. Jaką rolę pełniły sanatoria, domy zdrowia i domy wypoczynkowe budowane i utrzymywane w systemie dobrowolnych opodatkowań w realizacji polityki państwa polskiego w dziedzinie ochrony zdrowia oraz rozwoju turystyki i rekreacji?
5. Jakie były systemy finansowania realizowanych inwestycji, a następnie funkcjonowania „środowiskowych” sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych w okresie II RP?
6. Jak potoczyły się powojenne losy wznoszonych w latach II RP sanatoriów, domów zdrowia i domów wypoczynkowych?

Przygotowana praca, problematykę budowania, a następnie funkcjonowania ośrodków i placówek zdrowotno-wypoczynkowych w systemie dobrowolnych opodatkowań – przedstawia w ujęciu historycznym. Głównym przedmiotem badań były materiały i dokumenty źródłowe przechowywane w:

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
- Archiwum Państwowym w Krakowie,
- Bibliotece Narodowej w Warszawie,
- Bibliotece Miejskiej w Krynicy-Zdroju,
- Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego,
- Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie,
- Instytucie Turystyki w Warszawie,
- Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem,
- Narodowym Archiwum Cyfrowym w Warszawie.

Analizie, ocenie i interpretacji zostały też poddane inne materiały i opracowania zaliczone wcześniej do materiału badawczego. Wśród nich były:

- wydawnictwa zwarte i literatura wspomnieniowa;
- opracowania okolicznościowe, jednodniówki, biuletyny i materiały o charakterze akcydensowym;
- artykuły zamieszczane w gazetach i czasopismach okresu międzywojennego i po 1945 roku.

W toku pisania pracy wykorzystywano też współczesne źródła internetowe.

Wszystkie przeprowadzone badania w ramach pisania niniejszej pracy, miały dosyć złożony charakter. Z jednej strony problematyka badawcza ogniskowała się wokół polskiej historii turystyki i rekreacji okresu międzywojennego, a z drugiej strony dotyczyła różnych kontekstów społeczno-kulturowych i ekonomicznych ówczesnej Polski.

Opracowanie składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, podsumowania, bibliografii i wykazu fotografii. We wstępie zaprezentowana została między innymi metodologia badań naukowych opracowania. Rozdział pierwszy dotyczy ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych pracowników urzędów skarbowych i Banku Polskiego. W drugim rozdziale opisane zostały ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe Związku Zawodowego Pracowników Poczty, Telegrafu i Telefonów. Przedmiotem rozważań w trzecim rozdziale są ośrodki zdrowotno-wypoczynkowe Stowarzyszenia Urzędników Państwowych. Kolejny rozdział ujmuje problematykę ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych Policji Państwowej. W rozdziale piątym przedstawiono domy zdrowia i domy wypoczynkowe Policji Województwa Śląskiego i Policji Państwowej trzech województw. Rozdział szósty zawiera informacje

o sanatoriach i domach zdrowia polskiej młodzieży akademickiej. Rozdział siódmy stanowi próbę odtworzenia powojennej historii opisywanych w książce obiektów. W zakończeniu odniesiono się do postawionych na wstępie pytań badawczych i przedstawiono wnioski końcowe.

Przystępując do opracowywania podjętego tematu od początku autorzy mieli przekonanie o jego złożoności. Dlatego stale towarzyszyła im świadomość potrzeby dokonywania w miarę istniejących możliwości obiektywnej oceny często bardzo skomplikowanych problemów. Warto było podjąć ten wysiłek, nie tylko ze względu na konieczność choćby częściowego wypełnienia luki w polskiej historiografii turystyczno-kulturowej, ale również dlatego, aby zwrócić uwagę na piękne tradycje Polaków okresu międzywojnia, dla których Ojczyzna była dobrem najwyższym.

ROZDZIAŁ I. OŚRODKI ZDROWOTNO-WYPOCZYNKOWE URZĘDNIKÓW SKARBOWYCH I BANKU POLSKIEGO

W ogólnonarodowym procesie okazywania patriotyzmu i utożsamiania się ze wszystkim co polskie nie zabrakło środowiska urzędników, zrzeszonych głównie w Stowarzyszeniu Urzędników Skarbowych Rzeczypospolitej Polskiej (SUSRP). Liczyło się też Stowarzyszenie Urzędników Kontroli Skarbowej (SUKS) i Towarzystwo Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim (TU-SWA), zwani dalej skarbowcami. Przynależność do jednej organizacji nie wykluczała możliwości bycia członkiem „bratniego” stowarzyszenia. Bardzo blisko instytucji skarbowych funkcjonowało też Stowarzyszenie Pracowników Banku Polskiego (SPBP), zwani dalej bankowcami.

Pełnienie funkcji urzędnika skarbowego, czy bankowego było poważnym prestiżem społecznym, choć średnie miesięczne zarobki w 1932 roku kształtowały się na poziomie 290 zł. Skarbowcy i bankowcy pracowali na wszystkich szczeblach administracji państwowej, od powiatu poczynając na Ministerstwie Skarbu kończąc⁹. Dziś pracę w tzw. skarbowce, czy też w Banku Polskim można porównać do etatów bezpośrednio lub pośrednio związanych z obszarem zainteresowań Ministerstwa Finansów.

1. Domy Wypoczynkowe Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Krynicy i Worochcie

Najwcześniej problematyka wznoszenia własnych ośrodków zdrowotno-wypoczynkowych została podjęta w lwowskim oddziale Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Wyższym. Głównie była to zasługa Edwarda Bugny prezesa Lwowskiej Izby Skarbowej, który w 1922 roku uzyskał zgodę Ministerstwa Skarbu na pobieranie od lwowskich producentów alkoholi „dobrowolnych datków na cele humanitarne”¹⁰. Producenci lwowskich wódek, tacy jak Baczewski, Grossmann, Kosecki przystali na te świadczenia, bo nie mieli innego wyjścia. Kto bowiem mógł się w tamtym czasie przeciwstawić „prośbie” prezesa regionalnej izby skarbowej? Do akcji na rzecz „humanitarnych celów” zostali też włączeni producenci wyrobów tytoniowych. W takich okolicznościach szybko uruchomiono pomysł budowy Domu Zdrojowego w Krynicy.

Bezpośrednim realizatorem inicjatywy był wspomniany wyżej lwowski okręg TUSWA, liczące wówczas około 120 osób. Od początku 1923 roku każdy członek towarzystwa zobowiązany był płacić 1 zł miesięcznie na rzecz budowy ośrodka. Zbierano też wszelkiego rodzaju datki i darowizny od sympatyków tej organizacji. W kwietniu 1923 roku w „upatrzonej” Krynicy przy ul. Widok 24 (dziś J. Kiepury), u podnóża Góry Parkowej kupiono parcelę o powierzchni około 2000 m². Był to już okres, kiedy znaczenie turystyczno-zdrojowe Krynicy systematycznie rosło¹¹. Władze miasta wraz z miejscowym środowiskiem lekarskim czyniły bardzo wiele, aby przekonać Polaków, że atutem Krynicy jest możliwość leczenia tu różnych dolegliwości zarówno w okresie lata, jak i zimą¹².

Budowa ośrodka skarbowców w Krynicy ruszyła w sierpniu 1923 roku. W lipcu 1924 roku ośrodek przyjął pierwszych gości. Zbudowano dwupiętrowy, murowany budynek z suterrenami i zamieszkanym poddaszem (łącznie cztery kondygnacje). W przyziemiu znajdowała się kuchnia z zapleczem i pomieszczenia dla służby. Jadalnia umieszczona była na parterze, do którego na zewnątrz – na krótszych bokach budynku – przylegały dwie loggie, podtrzymujące balkony. Niewielki balkon umieszczony był też na konstrukcji dwukolumnowego ganku, będącym głównym wejściem do budynku. Obiekt posiadał instalację wodno-kanalizacyjną, a w każdym jego pokoju było ogrzewanie piecowe. Dzięki temu budynek mógł być wykorzystywany we wszystkich miesiącach roku, z wyjątkiem kwietnia, kiedy wszystkie krynickie zakłady zdrojowe były nieczynne.

⁹ B. Markowski, *Administracja skarbowa w Polsce*, Warszawa 1931.

¹⁰ Eta, *Dom Zdrojowy Towarzystwa Urzędników Skarbowych z wykształceniem wyższym*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1934, nr 1–2, s. 25.

¹¹ *Uzdrowiska*, „Przegląd Turystyczny i Uzdrowiskowy”, 1930, nr 4, s. 6.

¹² W. Rabe-Łęcki, *Krynica – perła uzdrowisk*, „Światowid”, 1929, nr 4, s. 6–7.

Rok po uruchomieniu ośrodka zmarł Edward Bugna. Jego godnym następcą okazał się Czesław Popiel, lwowski starszy radca skarbowy. Z jego inicjatywy nowo zbudowany ośrodek nazwano imieniem Edwarda Bugny. Latem 1926 roku na działce krynickiej poniżej „starego” budynku (bliżej szczytu Góry Parkowej) zaczęto budować nowy budynek. Przy czym nie była to już tylko sprawa lwowskich działaczy towarzystwa, tylko decyzja przedstawicieli wszystkich okręgów TUSWA w Polsce.

Fotografia 1. Domy Wypoczynkowe Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Krynicy. Na pierwszym planie „Skarbówka Górna” wzniesiona przez E. Bugnę.
Źródło: „Biuletyn Urzędniczy”, 1934, nr 1–2, s. 25.

Fotografia 2. Fragment panoramy Krynicy. W środku na pierwszym planie „Skarbówka Górna”.
Obok po prawej stronie „Skarbówka Dolna” (zdjęcie z 1933 r.).
Źródło: Zbiory archiwalne Biblioteki Miejskiej w Krynicy-Zdroju.

W tym czasie towarzystwo swym zasięgiem obejmowało już cały kraj, a liczba jego członków wzrosła do 1500 osób¹³. Nie obyło się bez sprzedaży okolicznościowych cegiełek i losów loterii fantowej. Tradycyjnie budowę obiektu wsparły monopole spirytusowy i tytoniowy.

Latem 1928 roku drugi budynek Domu Zdrojowego Towarzystwa Urzędników Skarbowych z wyższym wykształceniem im. Edwarda Bugny w Krynicy otworzył swoje podwoje. Był to obiekt nieco mniejszy od zbudowanego cztery lata wcześniej i mniej „ozdobiony”. Nie miał zamieszkiwanego poddasza, dekoracyjnego ganku i logii, zwieńczonych balkonami. Był to prosty, murowany, podpiwniczony, jednopiętrowy budynek, nakryty dwuspadowym dachem. W przeciwieństwie do pierwszego obiektu – było w nim zamontowane centralne ogrzewanie. Łącznie dwa budynki posiadały 41 pomieszczeń mieszkalnych, w których można było zakwaterować 65–70 osób¹⁴. W jednym z artykułów napisano: „Zważywszy na ciężkie położenie finansowe urzędników, możność spędzenia kilku tygodni odpoczynkowych w tak zdrowej miejscowości klimatycznej jaka jest Krynica, i to za niewysoką opłatą jest prawdziwym dobrodziejstwem”¹⁵. Funkcje administratora ośrodka powierzono Piotrowi Zamorskiemu. Kuratorem został Czesław Popiel, pod adres którego (Lwów, ul. Stryjska 24) należało kierować prośby o rezerwację pokoi¹⁶. W regulaminie ośrodka znalazł się zapis, że urzędnicy Monopolu Spirytusowego i Tytoniowego oraz Generalnej Dyrekcji Loterii Państwowej, będą przy podziale miejsc traktowani tak samo, jak skarbowcy¹⁷. Była to forma podziękowania, za okazywaną pomoc finansową i wsparcie. Aby zapewnić bieżące funkcjonowanie ośrodka powołano Fundację Budowy Domów Zdrojowych dla Urzędników Skarbowych im. Prezesa Edwarda Bugny. Nazwa fundacji wskazuje, że planowana jest budowa kolejnych budynków zdrojowych. Szybko okazało się jednak, że liczba łóżek w krynickim ośrodku, jest w pełni wystarczająca. Już na początku 1930 roku w „Czasopiśmie Skarbowym” zamieszczono informację, że w krynickim domu jest sporo niewykorzystanych miejsc¹⁸. Kilka miesięcy później, za pośrednictwem dzienników urzędowych kilku ministerstw podano następujący komunikat: „Należący do Fundacji Budowy Domów Zdrojowych dla Urzędników Skarbowych im. Prezesa Edwarda Bugny Zakład w Krynicy zawiadamia, że z braku osób uprawnionych przyjmuje również urzędników innych resortów. Zakład składa się z 34 pokoi i czynny jest cały rok z wyjątkiem kwietnia. Opłaty wraz z wyżywieniem, które jest obowiązkowe wynoszą 8–9 zł”¹⁹.

Z innego komunikatu, adresowanego do skarbowców można się było dowiedzieć, że „rodzimi” urzędnicy płacą za jednodniowy pobyt w ośrodku 6 zł. Za dzieci do lat 10 płacono po 4 zł²⁰. Od roku 1934 ceny pobytu w ośrodku były uzależnione od miesiąca pobytu. Najdrożej (7,7 zł) płacili ci, którzy mieszkali tu w terminie od 15 czerwca do 31 sierpnia²¹. W 1935 roku opłaty za jednodniowy pobyt z utrzymaniem osób uprawnionych obniżono do 5 zł. Około 50% tej kwoty stanowiła opłata za zajmowanie pokoju. Zgodnie z ustawą „podatkową” z 2 sierpnia 1926 roku (Dz.U. nr 94, poz. 150) do ceny pokoju doliczano 10% na rzecz Urzędu Miejskiego w Krynicy. Pensjonariusze oddzielnie płacili za „obsługę” ich pobytu. Tygodniowo opłata ta wynosiła: 2 zł za osobę dorosłą i 1 zł za dziecko. Była też jednorazowa opłata (3 zł) za korzystanie z infrastruktury rozrywkowo- artystycznej. Na stanie ośrodka były bowiem: radio, fortepian, gramofon, szachy, warcaby, karty, zestaw książek itp. Na mocy podpisanych umów goście ośrodka mogli korzystać – z 50% zniżką – z zabiegów kuracyjno- leczniczych w prywatnych ośrodkach zdrojowych²². W 1937 roku w „Biuletynie Urzędniczym” zamieszczono następującą informację: „Miejsce w Domu Urzędników im. Bugny należy rezerwować przynajmniej

¹³ Eta, *Dom Zdrojowy...*, op. cit. s. 25.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ *Dom Wypoczynkowy w Krynicy*, „Czasopismo Skarbowe”, 1931, nr 4, s. 204.

¹⁷ Cz. Popiel, *Dom Urzędników Skarbowych im. E. Bugny w Krynicy*, Lwów 1935, s. 4.

¹⁸ *Dom Wypoczynkowy w Krynicy*, „Czasopismo Skarbowe”, 1930, nr 4, s. 162.

¹⁹ *Zawiadomienie*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Komunikacji”, 1932, nr 12, s. 124.

²⁰ *Pensjonat Domu Urzędników skarbowych w Krynicy*, „Czasopismo Skarbowe”, 1932, nr 6, s. 255.

²¹ *Dom Wypoczynkowy Towarzystwa Urzędników Skarbowych w Krynicy*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1934, nr 3–4, s. 26.

²² *Fundacja Budowy domów Zdrojowych dla Urzędników Skarbowych im. Prezesa Edwarda Bugny w Krynicy*, „Czasopismo Skarbowe”, 1935, nr 6, s. 306–307.

4 tygodnie przed terminem. W pierwszej kolejności uwzględniane będą zgłoszenia urzędników skarbowych, Monopoli Spirytusowego, Monopoli Tytoniowego i Dyrekcji Loterii Państwowej²³.

Przez wszystkie lata funkcjonowania pensjonatu najtrudniej było fundacji zapewnić należytą frekwencję w miesiącach: maj i październik. Natomiast frekwencja w miesiącach wakacyjnych oraz w okresie grudzień–styczeń prawie zawsze kształtowała się w granicach 100%. W pensjonacie organizowano też wszelkiego rodzaju kursy i szkolenia Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim.

Drugi dom wypoczynkowy Towarzystwo Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim zbudowało w Worochcie nad Prutem na Huculszczyźnie w województwie stanisławowskim. W okresie międzywojennym Worochta (dziś w granicach Ukrainy) tyle znaczyła dla tego regionu, co Zakopane dla Podhala. Miejscowość położona na wysokości 748 m n.p.m., w dolinie Prutu, na pograniczu Gorganów i Czarnohory była zdrojowiskiem klimatycznym o charakterze turystyczno-sportowym. Między innymi w 1922 roku zbudowano tu pierwszą w naszym kraju skocznnię narciarską, gdzie rozegrano inauguracyjne mistrzostwa Polski²⁴. Atrakcją turystyczną była też kolejka leśna wiodąca do oddalonej o 14 km Foroszczenki. W tym czasie w Worochcie mieszkało 1300 osób²⁵.

Pomysł zbudowania w tej huculskiej wsi domu wypoczynkowego dla urzędników lwowskich, zgłoszono jeszcze przed wybuchem I wojny światowej²⁶. W 1922 roku wielkim orędownikiem wzniesienia tu ośrodka wypoczynkowego był Antoni Majewski, wiceprezes TUSWA, na stałe urzędujący we Lwowie. Jego „autorskim” sukcesem było przekonanie Dyrekcji Lasów Państwowych do nieodpłatnego przekazania na potrzeby inwestycji sporej ilości w pełni wartościowego drewna. Mimo bardzo optymistycznej deklaracji leśników budowy ośrodka w 1923 roku nie rozpoczęto. Był to bowiem okres, kiedy w pierwszej kolejności chciano otworzyć placówkę w Krynicy. Budowa domu wypoczynkowego w Worochcie „na dobre” ruszyła dopiero w 1926 roku. Podobnie jak w przypadku Krynicy wspierali ją dyrektorzy przedsiębiorstw spirytusowych i tytoniowych. Członkowie Towarzystwa regularnie płacili dobrowolne składki, organizowali występy artystyczne, bale, zabawy i sprzedaż cegiełek. Obiekt budowano na najwyższym wzniesieniu miasta, co miało zapewnić wrażenie dominacji budynku nad okolicznym terenem. Jesienią 1928 roku wznoszenie ośrodka dobiegało końca. Aby budynek godnie urządzić inwestorzy zdecydowali się zaciągnąć pożyczkę bankową w wysokości 70 000 zł²⁷.

Uroczyste otwarcie ośrodka miało miejsce 28 lipca 1929 roku. Poprzedziła je msza w miejscowym kościele. Aktu poświęcenia dokonał dyrektor Seminarium Duchownego w Jaworowie ks. Henryk Boryszko. W uroczystości uczestniczyło ponad 100 osób, w tym przedstawiciele wszystkich resortów Rządu Polskiego. W godzinach wieczornych przybyli goście mieli okazję uczestniczyć w okazjonalnej zabawie tanecznej²⁸.

Tuż po otwarciu ośrodka Towarzystwo Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim, w jednej z gazet napisano: „Zainicjowane kilka lat temu dzieło budowy własnego domu wypoczynkowego w Worochcie, doczekało się swego ostatecznego zrealizowania. Droga dobrowolnych składek społecznych, samo opodatkowania się i sprzedaży cegiełek, walcząc z stale pogarszającą się koniunkturą gospodarczą, własnymi siłami zbudowano okazały budynek na malowniczym wzgórzu wśród lasów w Worochcie, zaopatrzony w centralne ogrzewanie, wodociągi i elektrykę, zawierający sześćdziesiąt dwuosobowych, luksusowo umeblowanych pokoi i dużą salę restauracyjno-balową, z doskonałym fortepianem do organizowania rozrywki pensjonariuszy”²⁹. W jednym czasie z budynku bezkolizyjnie mogło korzystać około 180 osób.

²³ *Dom Wypoczynkowy Urzędników im. Bugny w Krynicy*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1937, nr 9–10, s. 26.

²⁴ *Dom Wypoczynkowy Urzędników Skarbowych w Worochcie*, „Czasopismo Skarbowe”, 1931, nr 6, s. 320.

²⁵ Worochta, „Przewodnik ilustrowany po województwie stanisławowskim z mapą”, Stanisławów 1930, s. 66.

²⁶ H. Zbierzchowski, „Dom Wypoczynkowy” Urzędników Skarbowych w Worochcie, „Biuletyn Urzędniczy”, 1929, nr 7–8, s. 14.

²⁷ *Budujemy Dom Wypoczynkowy w Worochcie*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1928, nr 3–4, s. 19.

²⁸ *Nad Prutem wzniesiono nową placówkę zdrojową urzędników*, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, 1929, nr 239, s. 6.

²⁹ *Z życia stowarzyszeń związkowych*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1929, nr 1–2, s. 24.

Fotografia 3. Dom Wypoczynkowy Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Worochcie.

Źródło: „Biuletyn Urzędniczy”, 1929, nr 7–8, s. 14.

Górujący nad okolicą drewniany, trzypiętrowy budynek należał do największych i najpiękniejszych tego typu drewnianych obiektów na Podkarpaciu. Swym wyrazem artystycznym nawiązywał do stylu zakopiańskiego³⁰. Jego charakterystycznym elementem były okalające parter i pierwsze piętro budynku romantyczne – częściowo zdobione płaskorzeźbioną ornamentyką – podcienie. Podobne galerie znajdowały się też w kilku miejscach na drugim piętrze. Jak napisał w swoim artykule J. Czubiński „unikatem były galerie arkadkowe o półkolistych łukach zastrzałów obiegające wszystkie elewacje budynku”³¹. Trzecie piętro budynku stanowiło zamieszkiwane poddasze. Obiekt był przykryty stromym, wielospadowym dachem. Gmach został wzniesiony w bezpośrednim sąsiedztwie – stojącego tu od 1901 roku – Domu Wypoczynkowego lwowskich duchownych wyznania katolickiego (na 40 miejsc), zwanego „Księżówką” oraz niewielkiego polskiego kościółka, zbudowanego pięć lat później³². W chwili, gdy skarbowcy otwierali swój ośrodek w Worochcie swoje domy wypoczynkowe mieli tu już nauczyciele ukraińscy (Dom „Osela” na 80 miejsc) i kuracjusze Sanatorium Kasy Chorych (na 100 miejsc)³³.

Bezpośrednim opiekunem ośrodka został Antoni Majewski – wówczas naczelnik wydziału skarbowego we Lwowie. Działalność placówki mieściła się w gestii Sekcji Turystycznej Zarządu Głównego, kierowanej przez Jana Urbana. Trzy lata po otwarciu domu wypoczynkowego, jego kierownikiem został wspomniany już A. Majewski, który w międzyczasie przeszedł na emeryturę.

³⁰ J. Czubiński, *Historyczna architektura uzdrowiskowa jako element krajobrazu kulturowego miejscowości Worochta na Huculszczyźnie*, [w:] *Miasto w kulturze*, pod red. Elżbiety Trockiej-Leszczyńskiej i Elżbiety Przesmyckiej, Wrocław 2012, s. 151.

³¹ Ibidem.

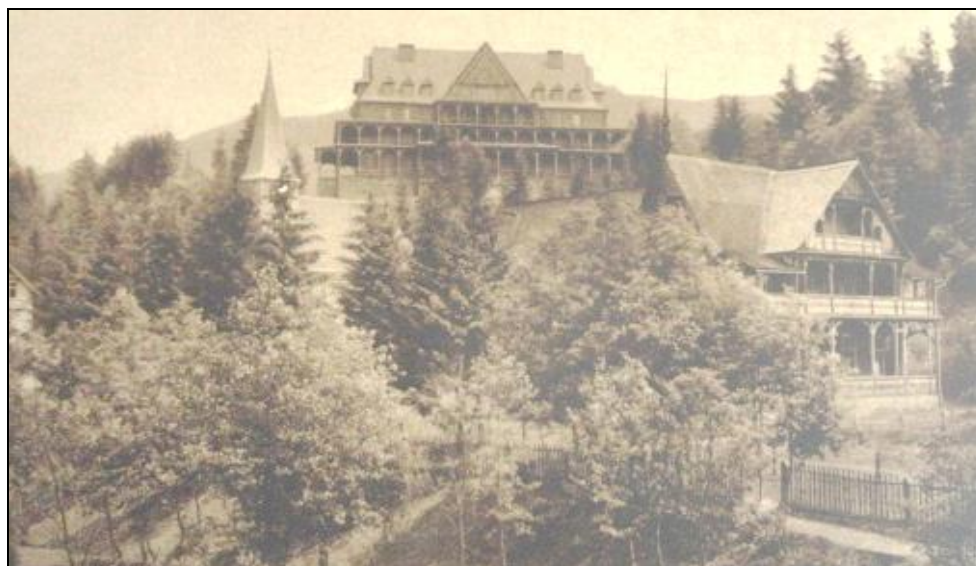
³² Projekt bezpłatnie wykonał prof. Juliusz Wojciech Bełtowski. Kościół budowano w latach 1903–1905, a w 1906 r. ozdobiono malowidłami jej wnętrza. 15 lipca 1906 r. świątynię poświęcił dziekan stanisławowski ks. kanonik Józef Piaskiewicz. Pod koniec lat 30. XX w. starano się w Worochcie utworzyć samodzielną parafię katolicką, ale ostatecznie do tego nie doszło.

³³ *Przewodnik ilustrowany po województwie stanisławowskim...*, op. cit., s. 66.

Fotografia 4. Na pierwszym planie – Dom Wypoczynkowy lwowskich duchownych wyznania katolickiego i widoczna po lewej stronie wieża wzniesionego przez nich kościoła.
Na drugim planie – Dom Wypoczynkowy Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Worochcie
Źródło: www.worochta.fotopolska.eu.

Już kilka tygodni po otwarciu ośrodka, zaczęto go powszechnie nazywać „Skarbówką”. W stanisławowskim „Przewodniku ilustrowanym” wydanym w roku 1930 można było przeczytać, że „Skarbówka” posiada: centralne ogrzewanie, własną instalację elektryczną, salę balową, radio, bibliotekę, fortepian, kort tenisowy i boisko do siatkówki³⁴. Na mocy podpisanej umowy z ośrodkiem po cenach ulgowych mogli korzystać członkowie Towarzystwa Tatrzańskiego.

Fotografia 5. Kościół, Dom Wypoczynkowy „Księżówka” i Dom Wypoczynkowy Towarzystwa Urzędników Skarbowych z Wykształceniem Akademickim w Worochcie. Źródło: Reprodukacja widokówki z 1930 r.

³⁴ Ibidem, s. 177.

Swego rodzaju nobilitacją obiektu było zorganizowanie w nim w dniach 6–7 czerwca 1931 roku Walnego Zgromadzenia Towarzystwa, w którym uczestniczyło 28 delegatów³⁵. W kolejnych latach Dom Wypoczynkowy „Skarbowska” stał się główną bazą mieszkaniową dla uczestników realizowanych tu licznie przedsięwzięć propagandowo-turystycznych. W pierwszej kolejności wymienić trzeba organizowane w latach 1932–1934 „Święto Huculszczyzny”³⁶, czy też realizowane w latach 1933–1939 „Zimowe Marsze Huculskim Szlakiem Drugiej Brygady Legionów Polskich”³⁷. Ośrodek był też doskonałą bazą wypadową do organizacji wycieczek turystycznych w pasma Czarnohory i Gorgany³⁸.

W 1932 roku wartość budynku wraz wyposażeniem wyceniono na 800 000 zł. W tym samym dokumencie odnotowano, że „ośrodek wykazuje stały rozwój i każdego roku gości u siebie urzędników wszystkich dziedzin i wszystkich resortów administracji państwowej”³⁹. W kolejnych latach najliczniejszą grupą gości domu wypoczynkowego byli urzędnicy skarbowi okręgu lwowskiego. Na drugim miejscu znaleźli się skarbowcy województwa wileńskiego⁴⁰. Nic też dziwnego, że w roku 1937 prowadzenie ośrodka uznano za jedno z najważniejszych obszarów działalności TUSWA⁴¹. Trudno się temu dziwić, bowiem w tym czasie pensjonat był już zaliczany do grupy siedmiu najbardziej okazałych ośrodków wypoczynkowych w Worochcie⁴².

Ceny pobytu w Domu Wypoczynkowym były systematycznie obniżane. Tuż po otwarciu koszt całodziennego mieszkania i wyżywienia kształtował się w granicach 7–9 zł. W roku 1936 te opłaty kształtowały się w granicach 5–7 zł. Za dzieci do lat 10 płacono połowę wyżej wymienionych kwot⁴³. Osoby ubiegające się o uzyskanie miejsca w ośrodku były zobligowane do przedstawienia zaświadczenia lekarskiego, że nie są nosicielami chorób zakaźnych. Podania o przydział miejsc należało kierować bezpośrednio do Zarządu Domu Wypoczynkowego Urzędników Skarbowych w Worochcie⁴⁴. W kolejnych latach z dobrodziejstw „Skarbowskiej” mogli korzystać praktycznie wszyscy. Turnusy wypoczynkowe organizowało tu również ogólnopolskie Biuro Podróży „Orbis”. Z jego informatora wydanego w roku 1939 można się było dowiedzieć, że „Skarbowska” należy do pensjonatów I kategorii. Woda bieżąca dostępna tu była „na korytarzach”. Pobyt 7-dniowy kosztował 45,50 zł, 10-dniowy – 65 zł, 14-dniowy – 91 zł, a 21-dniowy – 136,5 zł. Za pokój jednoosobowy dzienna dopłata wynosiła 0,50 zł⁴⁵. Był to już okres, kiedy Worochta oficjalnie próbowała w obszarze turystyki zimowej rywalizować o pierwszeństwo z Zakopanem⁴⁶.

2. Dom Wypoczynkowy „Gorgany” Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej w Jamnej

W 1924 roku problematyka budowy własnego domu zdrowia stała się ważnym obszarem działalności Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej, liczącego wówczas około 1900 członków. Bezpośrednim inicjatorem tej inwestycji okazał się Komitet Okręgowy SUKS w Stanisławowie. 11 stycznia 1925 roku powołano specjalną komisję, której celem było dokonanie stosownego rekonesansu i przedstawienie konkretnych propozycji. Komisja rekomendowała budowę obiektu, w regionie

³⁵ *Z życia stowarzyszeń związkowych „Biuletyn Urzędniczy”*, 1931, nr 9–10, s. 17.

³⁶ J. Zagdańska, *Ogólnopolskie akcje promocji turystycznej polskich Karpat w latach 1932–1939*, [w:] *Kultura i przyroda turystyce górskiej*, red. nauk. Bolesław Iwan, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, Warszawa 2017, s. 77–99.

³⁷ S. Piekarski, *Zimowe marsze Huculskim Szlakiem II Brygady Legionów Polskich organizowane w latach 1933–1939 jako przykład symbiozy turystyki, sportu i polityki*, [w:] *Kultura i przyroda turystyce górskiej*, red. nauk. Bolesław Iwan, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, Warszawa 2017, s. 11–34.

³⁸ *Dom Wypoczynkowy Urzędników Skarbowych w Worochcie*, „Czasopismo Skarbowe”, 1931, nr 6, s. 320.

³⁹ *Z działalności stowarzyszeń związkowych*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1932, nr 5–6, s. 21.

⁴⁰ *Z życia stowarzyszeń związkowych*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1934, nr 5–6, s. 17.

⁴¹ *Z życia stowarzyszeń związkowych*, „Biuletyn Urzędniczy”, 1937, nr 7–8, s. 14.

⁴² *Uzdrowiska polskie*, Łódź 2012, s. 244 (reprint książki wydanej w 1936 roku).

⁴³ *Komunikaty letniskowe*, „Czasopismo Skarbowe”, 1936, nr 4, s. 172.

⁴⁴ *Worochta*, „Czasopismo Skarbowe”, 1930, nr 4, s. 160.

⁴⁵ *Worochta*, „Informator Turystyczny Orbis”, Kraków–Zakopane–Krynica–Tarnów–Rzeszów, 1939, nr 1, s. 4.

⁴⁶ *Worochta zaprasza*, „Polska Zbrojna”, 1938, nr 47, s. 6.

„pobliskiej” Huculszczyny. W tej sprawie 12 grudnia 1926 roku podjęto stosowną uchwałę⁴⁷. Bezpośrednią realizacją procesu budowy ośrodka miała zająć się specjalnie powołana Spółdzielnia „Dom Zdrowia” Urzędników Kontroli Skarbowej RP w Stanisławowie, licząca zaledwie 110 członków. Jej przewodniczącym wybrano największego orędownika budowy domu zdrowia – Stefana Spundę. Jego wielka pasja i żarliwość spowodowały, że na koniec 1926 roku stan funduszu budowy obiektu osiągnął prawie 11 000 zł. Oprócz dobrowolnych składek członków i sympatyków spółdzielni (1 zł miesięcznie), pomysłodawcom budowy Zarząd Główny SUKS przyznał subwencje w wysokości 1000 zł. Jeszcze w 1926 roku stanisławowskim działaczom SUKS udało się za 3500 zł nabyć działkę budowlaną o powierzchni 5 morgów (2,8 ha) w „huculskiej” Jamnej położonej, podobnie jak w przypadku Worochty, nad Putem w połowie drogi z Jaremcza do Mikuliczyna. Miejscowość leżała na wysokości 600 m n.p.m., a zamieszkiwało ją około 1000 osób. Do Worochty było 10 km⁴⁸.

Od początku 1927 roku w „Wiadomościach Kontroli Skarbowej”, będących organem prasowym SUKS, zaczęto zamieszczać apele, w których między innymi można było przeczytać: „Wspierajcie Fundusz Budowy Domu Zdrowia Urzędników Kontroli Skarbowej w Jamnej. Zapisujcie się na członków udziałowców Domu Zdrowia”⁴⁹. W lipcu 1927 roku S. Spunda w swojej odezwie zamieścił informację, że spółdzielnia ubiega się o zakup na preferencyjnych warunkach materiałów budowlanych⁵⁰. Trzy miesiące później Ministerstwo Skarbu przyznało stanisławowskim budowniczym dotację w wysokości 50 000 zł⁵¹. W styczniu 1928 roku spółdzielnia wystąpiła do Ministerstwa Rolnictwa z prośbą o nieodpłatny przydział drewna. W marcu 1928 roku podpisano umowę na dostarczenie 400 m³ kamienia i 200 m³ piasku⁵² oraz zatwierdzono ostateczną wersję Statutu Spółdzielni „Dom Zdrowia”⁵³. Obradujący 6–7 maja 1928 roku Walny Zjazd Delegatów Kół SUKS nie tylko z pełną atencją odniósł się do inwestycji stanisławowskich spółdzielców, ale podjął uchwałę, na mocy której Zarząd Główny SUKS został zobowiązany do włączenia się w proces budowy⁵⁴. W tym czasie na placu w Jamnej, trwały już pierwsze prace budowlane.

Projektowany budynek miał być obiektem bardzo okazałym, którego wzniesienie miało kosztować około 300 000 zł. W połowie 1928 roku budowniczowie mieli niespełna 30% potrzebnej sumy. W tym czasie było już powszechnie wiadome, że mała stanisławowska spółdzielnia, nie będzie w stanie sfinansować rozpoczętej inwestycji. W takich okolicznościach 30 czerwca 1928 roku spółdzielnia została rozwiązana⁵⁵, a z dniem 1 lipca 1928 roku sprawę pilotowania budowy formalnie przejął Zarząd Główny SUKS. Powołano specjalny Komitet Budowy Domu Zdrowia, który przyjął od administracji spółdzielni pozostałe środki finansowe i dokumentację budowy obiektu. Na stanowisku kierownika Komisji Budowy Domu Zdrowia pozostawiono Stefana Spundę⁵⁶. We wrześniu 1928 roku na sześciu stronach „Wiadomości Kontroli Skarbowej” zamieszczono „Regulamin dla Komisji Budowy i Utrzymania Domu Zdrowia UKSW w Jamnej” liczącego 13 paragrafów⁵⁷. Po wstępnej analizie

⁴⁷ *Dom Zdrowia Spółdzielni Urzędników Kontroli Skarbowej RP z Zarządem w Stanisławowie*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1928, nr 3, s. 45.

⁴⁸ *Zarząd Domu Zdrowia przy Komitecie Okręgowym SUKS w Stanisławowie*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1927, nr 1, s. 12.

⁴⁹ *Ogłoszenie*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1927, nr 7, s. 19.

⁵⁰ *Odezwą*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1927, nr 9, s. 31.

⁵¹ *Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1927, nr 11, s. 11.

⁵² *Dom Zdrowia Spółdzielni Urzędników Kontroli Skarbowej RP z Zarządem...*, op. cit.

⁵³ *Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1928, nr 4, s. 29.

⁵⁴ *Walny Zjazd Delegatów Kół Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1928, nr 5, s. 17.

⁵⁵ Zarząd Główny SUKS zobowiązał się ze środków budowy Domu Zdrowia zwrócić członkom spółdzielni ich wpłacone udziały.

⁵⁶ *Protokół Walnego Zebrania członków Spółdzielni „Dom Zdrowia” Spółdzielnia Urzędników Kontroli Skarbowej RP spisany 27 maja 1928 roku*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1928, nr 7, s. 40.

⁵⁷ *Regulamin dla Komisji Budowy i Utrzymania Domu Zdrowia UKSW w Jamnej*, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1928, nr 9, s. 34–39.

uznano, że w celu ukończenia inwestycji należy jeszcze pozyskać 132 000 zł⁵⁸. I znów w prasie zaczęto zamieszczać kolejne hasła i apele. Uruchomiono też sprzedaż okolicznościowych cegiełek⁵⁹.

Bardzo ostra zima 1928/1929 roku mocno spowolniła tempo prac budowlanych. W całym 1928 roku na cele budowy domu wypoczynkowego zebrano 67 774 zł. W tym czasie wydatki pochłonęły kwotę 39 222 zł. Do połowy 1929 roku planowano wykonać większość prac murarskich i ciesielskich⁶⁰. We wrześniu 1929 roku rozpoczęto wznoszenie dachu budynku⁶¹. W międzyczasie w organie prasowym SUKS sukcesywnie zamieszczano informacje i artykuły gloryfikujące warunki klimatyczne Jamnej i walory architektoniczno-zdrowotne wznoszonego obiektu⁶². Planowano prace budowlane zakończyć wiosną 1930 roku⁶³. W maju 1930 roku podano informację, że budynek wznoszony z drewna ciosanego, na podwalinach dębowych jest już prawie skończony, a jego ówczesną wartość wyceniono na 202 000 zł. Był to duży, jednopiętrowy, z sutenerami i kilkoma mansardami na poddaszu obiekt, mieszczący 46 pomieszczeń mieszkalnych. Budynek – posiadający dwa trójkątne szczytyniki na flankach – przykryty był dość płaskim dwuspadowym dachem. Obok głównego budynku wybudowano też niewielką drewnianą kaplicą z malowniczo dekoracyjną wieżyczką i studnię o głębokości 20 m⁶⁴. Jeden z dziennikarzy tak opisał budynek, w którym nie było jeszcze podłóg i wyposażenia: „Dom sprawia miłe wrażenie swą prostotą, pomalowanym na biało frontem, z niewielką kolumnadą na podjeździe i długim balkonem na pierwszym piętrze. Z boku domu obszerna weranda na parterze, a nad nią taras. Linia równa, jasna, żadnych balkoników, gniazdek i innych pseudo ozdób. Dom wznosi się w połowie wzgórza, w odległości 50 m od głównej drogi. Droga boczna – serpentynowa. Nad wejściem do sutener duża, o rozmiarach 16x9 m, zajmująca cały bok domu weranda, z której przechodzi się do największej i najładniejszej sali, będącej jadalnią. Obok domu będzie budowany kort tenisowy, plac do gry w piłkę i krykieta. Przy samej szosie buduje się domek, gdzie będzie motor spalinowy, pompa do wody i własna elektrownia. Jedno lub dwa pomieszczenia budynku będą przeznaczone na sklep”⁶⁵.

We wrześniu 1930 roku trwała jeszcze sprzedaż cegiełek, a do całkowitego wykończenia kompleksu brakowało inwestorom około 35 000 zł⁶⁶. Kolejnych 40–50 000 zł miało pochłonąć urządzenie i wyposażenie obiektu. W takich okolicznościach uruchomioną kolejną emisję sprzedaży cegiełek. Miała się ona zakończyć 31 stycznia 1931 roku⁶⁷. Na posiedzeniu Zarządu Głównego SUKS odbytego 15 lutego 1931 roku ustalono, że Dom Wypoczynkowy będzie miał nazwę „Gorgany”, a jego oficjalne otwarcie nastąpi 17 maja 1931 roku. Planowano w „pierwszym rzucie” dla pensjonariuszy przygotować 50 miejsc mieszkalnych⁶⁸. 15 pokoiów umieszczonych w mansardzie miało być przystosowanych do funkcji mieszkalnych w późniejszym terminie. Docelowo w budynku miało zamieszkiwać około 60 osób⁶⁹.

Planowanego terminu otwarcia ośrodka nie udało się utrzymać. Ostatecznie został on uruchomiony 1 czerwca 1931 roku. Na gości czekało 19 pokoi dwułożkowych i 22 pokoje jednołożkowe. Urządzone też były pokoje dla służby, lodownia, spiżarnia, magazyny itp. Nowo otwarty budynek

⁵⁸ Walny Zjazd Delegatów Kół Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1929, nr 6–7, s. 1–2.

⁵⁹ Komunikaty Zarządu Głównego SUKS, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1929, nr 5, s. 10.

⁶⁰ Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1929, nr 4, s. 9.

⁶¹ Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1929, nr 9–10, s. 5.

⁶² Bogdziewicz P.W., Dom Zdrowia SUKS w Jamnej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1929, nr 4, s. 11.

⁶³ Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej i Komunikaty, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1930, nr 1, s. 5.

⁶⁴ Walny Zjazd Delegatów Okręgów i Kół SUKS, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1930, nr 5, s. 13.

⁶⁵ Wierzbowski J., Dom Zdrowia w Jamnej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1930, nr 6, s. 11.

⁶⁶ Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej i Komunikaty, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1930, nr 9, s. 7.

⁶⁷ Apel do Kolegów, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 1–2, s. 3.

⁶⁸ Z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej i Komunikaty, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 1–2, s. 8.

⁶⁹ Dom Wypoczynkowy S.U.K.S. „Gorgany” w Jamnej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 3, s. 11–12.

ostatecznie nazwano nie Domem Zdrowia, tylko Domem Wypoczynkowym „Gorgany”⁷⁰. W jednym z artykułów znalazło się takie spostrzeżenie: „To pierwsze poważne dzieło stanowiące piękny dorobek nie tylko nasz, ale ufundowany przez nas i dla naszych następców. Zaświadcza on o żywotności naszego stowarzyszenia. (...). Stworzyliśmy dobro ważne dla Skarbu Państwa Polskiego”⁷¹. Tylko ze sprzedaży cegiełek w roku 1930 wpływy wyniosły 31 836 zł, a w roku 1931 – 19 000 zł. W dniu otwarcia ośrodek, wraz z wyposażeniem został wyceniony na 380 000 zł. Goście mieli do dyspozycji: plac rekreacyjny, plac zabaw dla dzieci, boisko do gry w piłkę siatkową, plac do gry w krykieta, telefon, radio, warcaby, karty itp. Ośrodek od przystanku kolejowego dzieliła odległość 1,5 km⁷².

Z opublikowanego na łamach „Wiadomości Kontroli Skarbowej” Regulaminu dla Domu Wypoczynkowego SUKS „Gorgany” (12 artykułów) wynika, że w ośrodku obowiązywały dwa sezony wypoczynkowe: letni – w terminie od 1 maja do 31 października i zimowy – w okresie od 1 listopada do 30 kwietnia. Ustalono, że okresy pobytu pensjonariuszy powinny rozpoczynać się i kończyć w dniach 1 lub 15 każdego miesiąca. Do ośrodka nie przyjmowano chorych na gruźlicę otwartą. Każdą przyjeżdżającą do pensjonatu osobę miał badać lekarz.

Dzienny koszt mieszkania i wyżywienia dla członków SUKS skalkulowano na 6 zł, za dzieci do lat 8 należało płacić po 3 zł. Osoby niebędące członkami stowarzyszenia miały płacić o 50% więcej. Podanie o przyjęcie do Domu Wypoczynkowego należało wysłać z miesięcznym wyprzedzeniem pod adres Zarządu Domu Wypoczynkowego w Jamnej. Do dokumentu trzeba było dołączyć zaświadczenie o przynależności do SUKS i terminowym płaceniu składek⁷³.

Fotografia 6. Dom Wypoczynkowy Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej „Gorgany” w Jamnej.

Źródło: Reprodukacja widokówki z 1937 r.

Zainteresowanie ośrodkiem w pierwszym okresie funkcjonowania przerosło najśmielsze oczekiwania. Chętnych do mieszkania w domu wypoczynkowym było dwa razy więcej, niż miejsc w jego pokojach. W jednym z artykułów napisano: „Niskie ceny spowodowały, że do Domu Wypoczynkowego chcieli przenieść się wszyscy pensjonariusze z Jamnej, Jaremczy i Worochty”⁷⁴. Tylko w okre-

⁷⁰ Otwarcie Domu Wypoczynkowego w Jamnej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 4, s. 7–8.

⁷¹ W. Szeiweł, *Dom Wypoczynkowy...*, op. cit.

⁷² Poświęcenie i otwarcie Domu Wypoczynkowego „Gorgany” w Jamnej, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 5, s. 2.

⁷³ Regulamin dla Domu Wypoczynkowego SUKS „Gorgany”, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 4, s. 50–54.

⁷⁴ Z Domu Wypoczynkowego SUKS „Gorgany”, „Wiadomości Kontroli Skarbowej”, 1931, nr 8–10, s. 9.

się od 15 czerwca 1931 roku do 1 września mieszkali w nim 154 osoby, w tym ze środowiska skarbowców tylko 35 pensjonariuszy. Wpływy z tego tytułu (brutto) zamknęły się w kwocie 22 571 zł⁷⁵.

Rok 1932 okazał się dla Stowarzyszenia Urzędników Kontroli Skarbowej okresem przełomu. Oto bowiem „bratnie” Stowarzyszenie Urzędników Skarbowych podjęło bardzo zdecydowaną akcję zmierzającą do połączenia obu organizacji w jedną całość. Pomysł zjednoczenia dwóch stowarzyszeń poparło kierownictwo Ministerstwa Skarbu, będące dla obu organizacji organem założycielskim.

W jednym z opracowań dotyczących odbytego w dniach 23–24 kwietnia 1932 roku Walnego Zjazdu Delegatów Kół Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych napisano wprost: „Dla skarbowców istnieć powinna tylko jedna organizacja zawodowa ogólna, jednocząca wszystkich pracowników, bez względu na stopnie służbowe, kategorie, wykształcenie czy też działy służby skarbowej, w jakich pracuje. W jedność siła (...). Majątek Domu Wypoczynkowego S.U.K.S. w Jamnej nie może być przeszkodą do połączenia się. Nie stanowi on bowiem przyrodniej władności jednostki, lecz powinien służyć dobru ogólnemu”⁷⁶. W takich okolicznościach „większy” wchłonął „mniejszego”. Od stycznia 1933 roku nie było już SUKS, a wszyscy jego członkowie stali się reprezentantami Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych, liczącego po zjednoczeniu około 9000 członków. Organem prasowym tej organizacji było „Czasopismo Skarbowe”.

Pod auspicjami SUS Dom Wypoczynkowy w Jamnej radził sobie nieco gorzej. W latach 1933–1935 ośrodek rokrocznie „wypracowywał” zysk w wysokości około 14 000 zł⁷⁷. W takiej sytuacji od 1936 roku dość znacznie obniżono ceny korzystania z ośrodka. W okresie lipiec–sierpień dzień pobytu dla skarbowców kosztował w granicach 4,50–5,50 zł, w innych miesiącach cena jednodniowego pobytu kształtowała się od 3,50 do 4,50 zł. Za dzieci do lat 7 płacono 66% wyżej wymienionych „stawek”. W ośrodku zniesione były „napiwki”. Za obiad przyniesiony do pokoju należało zapłacić 0,50 zł, a za kolację 0,30 zł. Niezależnie od tego – na rzecz służby – do ogólnego rachunku doliczano 5% od kwoty „końcowej” w przypadku członka SUS i 10% dla nie – członka stowarzyszenia. W tym czasie ośrodek organizował porady lekarskie, wycieczki, dancingi, rozgrywki bridżowe i plażowanie. W ramach kompleksu był też budynek gospodarczy, garaż, biblioteka i czytelnia⁷⁸.

W roku 1935 z ośrodka skorzystało 125 osób (w tym 54 członków SUS), które średnio przebywały w nim 15 dni. W roku 1936 przebywało tu 105 pensjonariuszy (w tym 37 członków SUS), których średni czas pobytu wyniósł 14 dni⁷⁹. W 1937 władze stowarzyszenia po raz kolejny obniżyłyienne opłaty (średnio o 1 zł), co poprawiło nieco frekwencję. I tak w maju 1937 roku z ośrodka skorzystało 27 osób, w czerwcu – 301 osób, w lipcu – 1045, a w sierpniu – 929 osób. Nic też dziwnego, że 1937 roku członkowie Zarządu Głównego SUS uważały Dom Wypoczynkowy w Jamnej za najważniejszy obiekt wypoczynkowy stowarzyszenia. Nie obeszło się bez wątków propagandowo-politycznych. W tej sprawie napisano między innymi: „Wielu kolegów zna Jamną jedynie z nazwy. Nie zdaje sobie sprawy z tego, czym jest dla Polski ten wysunięty na południe Huculszczyzny zakątek odrębny i zamknięty w sobie. Każdy Polak powinien tu być”⁸⁰.

Wyjątkowe znaczenie Domu Wypoczynkowego „Gorgany” utrzymało się do końca międzywojnia.

3. Dom Wypoczynkowy Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych w Łaskarzewie

Według stanu na 1 stycznia 1927 roku Stowarzyszenie Urzędników Skarbowych liczyło 4352 członków, zrzeszonych w 107 kołach. Na dzień 31 grudnia 1930 roku liczba członków wzrosła do 8141, a liczba kół do 201⁸¹. Do chwili przejęcia „gotowego” Domu Wypoczynkowego w Jamnej Zarząd Główny (ZG) SUS nie angażował się bezpośrednio w problematykę budowy i utrzymania tego

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ S.U.S. i S.U.K.S., „Czasopismo Skarbowe”, 1932, nr 5, s. 210.

⁷⁷ *Z życia kół i okręgów SUS*, „Czasopismo Skarbowe”, 1935, nr 8, s. 476.

⁷⁸ „Gorgany” *Sanatoryjny Dom Wypoczynkowy Związku Pracowników Skarbowych RP w Jamnej*, „Czasopismo Skarbowe”, 1936, nr 4, s. 174–175.

⁷⁹ *Letniska i nieruchomości Związku*, „Czasopismo Skarbowe”, 1937, nr 9, s. 9.

⁸⁰ *Gdzie spędzić urlop?*, „Czasopismo Skarbowe”, 1937, nr 9, s. 12.

⁸¹ *Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SUS za czas od 1 stycznia 1927 roku do 31 grudnia 1929 roku*, „Czasopismo Skarbowe”, 1929, nr 11–12, s. 281–282.